

а він усе в ліс дивиться (20), як вовка не годуй, все одно в ліс дивиться (17), голодний, як вовк (12), вовчий апетит (10), злий, як вовк (10), робота не вовк – в ліс не побіжить (10), виє, як вовк (8), серед вовків жити – по-вовчи вити (6), і червона шапочка, сірий, страшний, тамбовський волк тебе товарищ (1); **камінь** – під лежачий камінь вода не тече (25), вода камінь точить (20), на серці (20), за пазухою (18), серце мов камінь (12), в мій город (10), найшла коса на камінь (10), носить камінь за пазухою (8), крапля точить камінь (6), каменем висіти на шиї (6), преткновенья (3), за плечима (3), в твої город (3), великий на душі, лежачий, на душі, ніби камінь прокоєтнує, скинути камінь з серця (1).

Значна кількість яскравих фразеологізмів і паремій зафіксована у відповідях на стимули **батько** і **життя**: **батько** – не лізь поперед батька в пекло (26), гуртом і батька легко бити (23), поперед батька в пекло (13), разом і батька легше бити (12), вдвох і батька легше бити (10), іди до бісового батька (10), рідного батька продасть (10), **батько** – сім'ї голова (8), **батько** українського народу (5), ї сам чорт йому **батько** (5), який **батько** – такий син (4); **життя** – життя прожити – не поле перейти (27), жити – Батьківщині служити (15), жити – Вітчизні служити (12), на житті як на довгій ниві (12), **життя** дається тільки раз (8). Як бачимо, інформантами на одне слово-стимул можуть даватися різні варіанти фразеологічних і пареміологічних одиниць.

Досить високий рівень однотипності відповідей, отриманих при проведенні асоціативних експериментів, дозволяє припустити, що ці результати типові не тільки для певної групи інформантів, але й для мовного колективу в цілому. Отримані асоціативні реакції характеризують не лише конкретно цих носіїв мови, а можуть допомогти у визначенні ієрархії культурних і моральних цінностей усього суспільства. Асоціати інтерпретуються як мовні репрезентації певних когнітивних ознак, які утворюють зміст концептів. Проаналізувавши отримані результати, можна помітити, що носії мови відчують емоційне забарвлення мовної одиниці. Фразеологізми піддаються когнітивній інтерпретації у формі узагальнення смислів (зведення близьких смислів до одного більш узагальненого).

Специфіка створення фразеологізму спричиняє семантичну неоднозначність: значення фразеологічної одиниці характеризується певною невизначеністю в описі дійсності. Фразеологізми, які відображають типові ситуації й уявлення, починають виконувати роль символів, еталонів, стереотипів культури. Проте не всі фразеологі-

чні одиниці можуть стати носіями культурно-національної інформації. За спостереженнями В. Маслової, у слов'янських мовах багато фразеологізмів, які пов'язані із загальнолюдським знанням про властивості реалій, що увійшли в образну основу [3, с. 273]. Інтерпретуючи фразеологічні одиниці на основі співвіднесення "їхніх асоціативно-образних сприйняттяв зі стереотипами, які відображають народний менталітет, ми тим самим розкриваємо їхній культурно-національний смисл і характер, який і є змістом культурної конотації" [5].

Значення фразеологічних одиниць тісно пов'язане з фоновими знаннями і практичним досвідом мовної особистості, з культурно-історичними традиціями народу. Фразеологізми "прямо (в денотаті) чи опосередковано (через співвіднесеність асоціативно-образної основи з еталонами, символами, стереотипами національної культури) несуть у собі культурну інформацію про світ, соціум" [3, с. 278]. Фразеологія не тільки відтворює елементи й риси культурно-національного світорозуміння, але й формує їх. Кожний фразеологізм, якщо "він містить культурну конотацію, робить свій внесок у загальну мозаїчну картину національної культури" [3, с. 280].

Отже, фразеологія є фрагментом мовної картини світу, в якій відтворюється своєрідність нації. Фразеологізм, залишаючись мовним явищем, потребує культурної інтерпретації. У внутрішній формі більшості фразеологізмів містяться елементи, які надають їм культурно-національного колориту. Значення цих фразеологізмів можна інтерпретувати з позицій ціннісних установок і стереотипів, властивих ментальності певної нації. Для глибокого й усебічного дослідження природи фразеологізмів і особливостей їх використання носіями мови потрібен комплексний підхід, при якому разом із теоретичним осмисленням явища використовується експериментальне дослідження, оскільки мова реально існує лише в мовленнєвій діяльності її носіїв.

1. Буслаев Ф.И. Русские пословицы и поговорки. – М., 1954; 2. Гудков Д.Б., Ковшова М.Л. Телесный код русской культуры: Материалы к словарю. – М., 2007; 3. Маслова В.А. Homo lingualis в культуре. – М., 2007; 4. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. – М., 2007; 5. Телия В.Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов // Славянское языкознание. – М., 1993; 6. Телия В.Н. Русская фразеология. – М., 1996; 7. Телия В.Н. Фактор культуры и воспроизводимость фразеологизмов – знаков-микротекстов // Сокровенные смыслы. Слово. Текст. Культура: Сб. статей в честь Н.Д. Арутюновой. – М., 2004; 8. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. – Кн. 1, 2. – К., 1993.

Надійшла до редколегії 05.10.07

Л. Гливінська, канд. філол. наук

ЗВУКОСИМВОЛІЗМ: "ЗА" І "ПРОТИ"

Здійснено огляд багатоаспектної проблематики фонетичного символізму й проаналізовано актуальні підходи щодо осмислення цього мовного явища. Зауважено, що вивчення звуко-символізму з антропоцентричних позицій – у психолінгвістичному, соціолінгвістичному, стилістичному, перекладознавчому аспектах – є найбільш прийнятним, а отже, перспективним.

This article contains the review of the diverse problems of phonetic symbolism as well as analysis of the approaches to study the phenomenon. The conclusion is made that anthropocentric aspects - Psycholinguistics, Sociolinguistics, Stylistics and Translation theory – in the study of sound symbolism are the most suitable and most promising.

Історія звуко-символізму дуже давня – пов'язана з іменами Геракліта, Платона, Августина Блаженного, а пізніше – Г. Лейбніца, Я. Грімма, В. фон Гумбольдта, О. Потебні, Ш. Баллі, Р. Якобсона і багатьох інших.

На сучасному етапі розвитку науки інтерес до ідей звуко-символізму не згасає. Характерно, що до вивчення цього мовного явища послідовно звертаються українські вчені, зокрема А. Калита, В. Кушнерик, Н. Львова, Ю. Маленовський, Н. Усова, О. Холод, С. Шрестха.

У запропонованому дослідженні маємо на меті окреслити багатоаспектну проблематику фонетичного символізму й проаналізувати різні, актуальні нині підходи щодо осмислення цього феномену.

Традиційно вважається, що фонемний рівень мови є підсистемою дознакових одиниць, оскільки звуки мови нічого не означають; ні про що не інформують. Вони мають план вираження, але не мають плану змісту. Саме це вирізняє звуки з-поміж інших мовних одиниць.

Усталеною в лінгвістиці є й думка про те, що знакові одиниці – морфеми, слова – є довільними, умовними, і органічного зв'язку між їхніми формою та змістом не існує. Беззаперечним підтвердженням цієї тези може бути принаймні те, що в різних мовах ті самі поняття виражаються різними словами (пор.: укр. *вода*, англ. *water*, франц. *eau*, нім. *Wasser*, ісп. *agua*, лит. *vanduo*, рум. *apa*, фінськ. *vesi*, тур. *su*, угорськ. *víz*) і, навпаки, однакові чи подібні за формою одиниці не збігаються в значеннях (пор.: укр. *луна* – "відгомін", рос. *луна* – "місяць"; укр. *магазин* – "крамниця", англ. *magazine* – "журнал"; укр. *диван* – "різновид меблів", польськ. *dywan* – "килим").

Натомість теоретики фонетичного символізму, або звуко символізму, твердять, що звуки – потенційні носії смислу, а зв'язок між формою і змістом знакових одиниць – насамперед слів – є не довільним, а закономірним, умовним. У цьому вбачають мудрий лад мови як першооснови всесвіту, життя. "Споконвіку було Слово... Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього. І життя було в Нім... ", – сказано у Святому Писанні [див.: 10, с. 4]. Припускають, що фонетика символічно віддзеркалює клімат, природу тієї країни, де функціонує певна мова. Палюче сонце "любить" голосні: в екваторіальній зоні є мови, у яких – дуже високий відсоток голосних. У мовах північних народів – багато приголосних. Так, у кавказьких мовах спостерігається нагромадження приголосних при бідності голосних, а для мови маорі, поширеної в Новій Зеландії, характерні слова, що складаються тільки з голосних (цих звуків у слові може бути до шести). "У першому випадку гори з їхньою твердістю, жорсткістю, камінністю відбилися в насиченості приголосними, у другому – м'якість і переливчастість водної океанської стихії відбито нагромадженням голосних, – підкреслює О. Ткаченко. – Сукупність особливостей кожної мови пов'язана нерозривно з тим, що звучить національною ментальністю, яка є змістом кожної мови, – тією формою, що відбиває цей зміст" [19, с. 151].

Сучасні прихильники фонетичного символізму висувують концептуальну тезу: звуки набувають значень тільки під впливом певного стимулу – "у досвіді – при штучному приписуванні двох або більше смислів, у мові – у складі слів і морфем з певним лексичним або дериваційним значенням" [7, с. 24]. Характерно, що за відсутності семантичного стимулу реципієнт не може співвіднести певну форму з довільним змістом, а отже, звуко смислові асоціації є вторинними [там само].

Варто погодитися з науковцями насамперед у тому, що існує суб'єктивний звуко символізм, тобто зв'язок певних звуків і значень існує у психіці людини. Професор В. Левицький зауважує: "...мовець далекий від того, щоб шукати певні відповідності між звуком і значенням у кожному слові рідної мови. Звуко символічне "чуття" ніби "дрімає"... у свідомості людини і виявляється лише тоді, коли слово, розвиваючись у цілковитій згоді з фонетичними і морфологічними законами цієї мови, випадково набуває форми, що відповідає, з погляду мовця, значенню цього слова" (курсив наш. – Л. Г.) [8, с. 36]. Тому природно, що в ситуації експерименту, тобто в ситуації, штучно створеній, носій певної мови здатен описати той чи інший звук за вказаними параметрами. Своєрідних експериментів-опитувань із метою виявлення співвідношень між звуком і смислом проведено дуже багато як у вітчизняному, так і в зарубіжному мовознавстві. Зрештою, виявляється, що один звук символізує "маленьке" і "тепле", інший – "велике" і "холодне", третій – "слабке" і "повільне"; якийсь звук видається червоним, а якийсь – білим. Так само реципієнт

може витворити певні кореляції між звучанням і значенням слів – як реально існуючих, так і вигаданих. До речі, щодо оцінки інформантами т. зв. слів-манекенів (слів, позбавлених понятійної значущості) цікаві результати знаходимо в монографії О. Журавльова "Звук і смисл": *урцух* – зловісний; *хіфель* – повільний; *фршиш* – слабкий; *манаф* – поганий; *лимень* – безпечний [5, с. 34–36].

На загальноомовному рівні до знаків умовитованих належать, як вважається, звуко наслідувальні слова, або ономатопеї, як-от: *бух, ляп, няв, хі-хі, цвірінь* і под. Ще О. Потебня писав про те, що людська мова виникла "з рефлексії почуття у звуках" і "не можна собі уявити іншого джерела звукового матеріалу мови" [13, с. 72]. Нині звуко наслідування розглядають як важливий матеріал для виявлення ключових рис артикуляційної бази певної мови [9]. Водночас фахівці пропонують аналізувати ономатопеї в контексті т. зв. неканонічної, або екстранормальної, фонетики, яка досліджує звуки й звуко сполучення, не співвідносні з фонетичним каноном мови (зрештою, можливості мовного апарату людини не обмежуються творенням лише системних звукових елементів, а є значно ширшими) [11, с. 78; 9, с. 185].

Показово, що ідеї звуко символізму актуалізуються в дослідженнях із соціофонетики. Зокрема, тривають наукові розробки в контексті проблеми "Мова і гендер". Так, за результатами психолінгвістичних експериментів доводять, що ті самі звукові сигнали осмислюються чоловіками і жінками по-різному. Наприклад, реципієнтам запропонували описати "характер" звуко букви У. Асоціації жінок були пов'язані з "розумом", "шляхетністю", "хорообрістю". Для чоловіків У – це "смуток", "замисленість", "принциповість" [22, с. 65].

Деякі вчені вважають, що сприйняття інформації на асоціативно-психологічному рівні суттєво залежить від її звукового оформлення. Науковці твердять: "...обсяг звукових сигналів, що надходять у центральну нервову систему і зумовлюють певні емоції, завжди більший, ніж сукупність засобів раціонального словесного відображення цих сигналів" [15, с. 125]. Голосні й приголосні звуки в структурі морфем → слів → речень здатні породжувати конотації, тобто брати участь у створенні позитивного або негативного враження від спілкування. Цю якість звуків рекомендують враховувати, моделюючи певний комунікативний акт і прагнути так чи інакше вплинути на реципієнта. Наприклад, енергетику голосних [у], [и], [е] та приголосних [ш], [г], [п], [б] оцінюють як негативну; приємні ж асоціації мають викликати звуки [о], [а], [і], [л], [с], [м] [21, с. 5–6]. Цікаво, що [і] називають *весняним, сонячним, милим, витонченим, динамічним, прикольним, ніжним, красивим, веселим, дзвінким, комунікабельним*; [у] – *болючим, грубим, песимістичним, повільним, кричущим*; [л] – *музичним, лагідним, щирим, тихим, ласкавим, ніжним, привабливим, милим, цікавим*; [б] – *неприємним, тупим, важким, повільним, кримінальним* [15, с. 125]. Мовознавець О. Холод переконаний у тому, що особистісний образ людини увиразнюють "звукові малюнки", тобто регулярні звуколітерні сполучення, характерні в цілому для мовлення суб'єкта [23, ч. II, с. 6–7]. Слушні узагальнення про конотативний потенціал звуків робить Л. Українець: "Мовці, якщо вони прагнуть, щоб спілкування було успішним (принесило бажані результати), повинні зважати на вокальну чи консонантну структуру слова й постійно дбати про їхню нормативну реалізацію, моделюючи цим психологічну установку на конотацію естетичної довершеності звукового складу слів, адже це та імпліцитна (матеріально не виражена) одиниця, без якої позитивна комунікація в принципі відбутися не може" [21, с. 9–10].

На сторінках наукової літератури знаходимо інформацію й про те, що асоціативне наповнення звуків і звукосполучень іноді набуває територіального окреслення (у межах однієї етномовної спільноти). В. Чабаненко звертає увагу на такий цікавий факт: "Помічено, ...що в деяких українських говірках Запорізької області антропоніми давнього вжитку із звуком [x] наповнюються переносним змістом негативного (іронічно-зневажливого) емоційно-оцінного плану: *Хомою* тут експресивно називають всякого простакуватого чоловіка (хлопця), *Харитоном*, *Халимоном* або *Христофором* – незграбного і вайлуватого, *Хівею* – неохайну жінку (дівчину), *Химкою* – легковірну і т.п. Очевидно, у свідомості носіїв відзначених говірок існує якийсь суб'єктивний зв'язок між цим звуком і поняттям про негативне, відворотне, пейоративне" [24, с. 163–164].

Ідеї звукосимволізму виразно прочитуються у працях зі стилістики художнього мовлення. І такий напрямок наукового пошуку є одним із найприйнятніших. Адаже доводиться визнати, що погляди фахівців на звукосимволічну природу мови нерідко мають суб'єктивний і суперечливий характер, на чому наголошує В. Левицький [7, с. 20]. У розробці ж загальної теорії мови суб'єктивні моменти, як відомо, необхідно долати. Натомість суб'єктивність – загальна ознака художнього стилю, на що вказує С. Єрмоленко [4, с. 303]. Оскільки художня, або поетична, мова є найбільш індивідуалізованою формою існування мови [2, с. 64], а художній текст є актом авторського самовираження, і письменник свідомо чи підсвідомо узгоджує мовно-виражальні засоби своїх творів із власним баченням світу, то й продукування, і сприйняття мовленнєвої експресії художнього твору стає по суті "естетичною грою" (В. Чабаненко). У процесі розуміння, осмислення тексту відбувається перехід від вербальних образів, продукованих автором, до вербальних образів, що окреслюються в мозку реципієнта при сприйманні тексту й пов'язуються з певними реаліями позамовної (позатекстової) дійсності. Таким чином, естетична вартість поетичного вислову, смисл іманентно багатозначного художнього образу розкриваються кожному реципієнтові в особливій якості, тобто постають як індивідуально сприйнята даність. Свого часу В. фон Гумбольдт і О. Потебня зробили принципово важливий висновок: "...зміст тексту не закладений безпосередньо в ньому самому" [див.: 18, с. 41].

Отже, художній текст є динамічною, відкритою для численних прочитань сутністю: у ньому стільки змістів, скільки актів сприймання. Тому множинність інтерпретацій для художнього тексту – явище закономірне. Не існує універсального смислу художнього твору. За реципієнтом залишається право на самостійне дешифрування смислу. Майстерність художника слова – у "гнучкості" створеного ним образу, у силі як зовнішньої, так і внутрішньої форми збуджувати найрізноманітніші смисли, коли з кожним новим сприйняттям образу однією людиною, тим більше – іншим реципієнтом змінюється значення поетичного образу [14, с. 181–182, 367].

Таким чином, сфера стилістики художньої літератури залишає найменше підстав для скепсису, зокрема й щодо сприйняття естетики звукосимволізму. Звукова архітектоніка художнього тексту нерідко стає джерелом образотворення. В українській і зарубіжній літературі прикладів цьому знаходимо чимало. Пропонуємо один із них – поезію Лідії Далекої (навіть у псевдонімі авторки закладено символіку улюбленого звука):

*Лине легіт, легко-легко
гладить липи. Літо мріє.
Нахилив голову глеком
цвіт лілей у літурейі.*

*Хвиля лагідно колише
білу тіль крила лелеки.
І коли вже... і коли вже
хмелем липня перениже
ласку слів і спів далекий?*

Виявлення зв'язку між формою і змістом має велике практичне значення й для перекладача. Врахування ідей звукосимволізму тут так само буде доречним. Адаже кожна мова має свою "звукову фізіономію" (О. Пешковський), і сприйняття евфонічного / какофонічного в різних народів і в різні часи не збігаються [6, с. 22]. Елліни, наприклад, підкреслювали гармонійність своєї мови, а говір чужоземців сприймали як неупорядковане, беззмістовне белькотання. Давні слов'яни вважали власну мову дохідливою, ясною, а мову німців ("німих") – незрозумілою. Українці традиційно визнають благозвучність рідної мови. А середземноморські народи – баски, абхази, ірландці – звертають увагу передусім на складність своїх мов [12].

Очевидно, "носії кожної мови, яку витворив народ відповідно до своїх ідеалів, до свого розуміння прекрасного, вважать її найкращою і по-своєму милозвучною..." [20, с. 236]. Історія зберігає цікавий факт: французький композитор ХІХ ст. Ш. Гуно, ознайомившись з італійським перекладом своєї опери, помітив, що італійська звучність применшує ліричну м'якість його музики; душевний, поетичний оперний текст поступається місцем недоречній риторичності [1, с. 24–25]. Здавалося б, саме італійська мова – мова вокалістів – мала б найдосяжніше виразити художні якості музично-драматичного твору. А втім, естетичні враження від слухового сприйняття, що виникають у реципієнта, визначаються з-поміж іншого лінгвальними смаками, пріоритетами людини, ширше – етносу.

У роботі з мовами різних типів і з текстами різних стилів перекладач має виявити, наскільки змістовною є форма в тексті-оригіналі, й у разі потреби відтворити глибинну фоносемантичну структуру першоджерела засобами іншої мови – мови, можливо, з кардинально іншою нормою звучання. "Наодинці зі словом" перекладач дослухається до його ритмічного, мелодійного подиху; пізнає ауру слова, його естетичну природу, почуттєво-настроєву стихію. Існує думка, що породження певної звукової форми не підвладне контролю свідомості. Звукосимволічна злагожденість оригіналу і перекладу свідчитиме про високий ступінь внутрішньої – психотипної – сумісності їхніх творців [15, с. 125]. Дослідниця О. Драгінда зауважує: "Вибір звуків мовлення у тексті не визначається на самому звуковому рівні, але він не є функціонально довільним. Звуки та їх комбінації потрапляють у текст через слова та словосполучення. Добираючи слова, перекладач має справу з візуально закріпленим звуковим образом. Перекладні ж лексичні еквіваленти, зазвичай, не є звуковими еквівалентами... Кожна національна мова володіє власною нормою звучання, але перекладач не повинен передавати норму звучання мови оригіналу. Йому необхідно передати індивідуальне звучання оригінального твору, що й становить певну трудність, адже своєрідність індивідуального звучання твору базується на нормі звучання цієї мови. Щоб передати звучання оригіналу, перекладач змушений вдатися до творчої переробки тексту..." [3, с. 136].

Про те, як промовляють звуки в рідному слові, пише український перекладач А. Содомора:

Дзвіниця

Дзвін, що став символом звучання, озвучив усю будівлю, навіть саму назву – дзвіниця. І навпаки: завдяки дзвіниці дзвінкішим ставав сам дзвін, саме

дзвеніння – і в дійсності, і в уяві. Недарма ж мовив поет: "З дзвіниці дзвонять дзвони...". Хіба могли б ми так виразно чути ті дзвони, якби не примножене було їхнє звучання словом "дзвіниця"?

Свіча

Рідко чуємо те слово – **свіча**. Натрапивши на нього за читанням, зупинимось, промовимо вголос – і замилуємося. "Грубі свічі тихо топилась, опливаючи воском, неначе сльозами". Тихість – наче подруга свічі. А ще – ясність. Щось є у восковій свічі від ясності зір і тихості вод. У ній – одне й друге.

Великдень

До трибанної української церкви подібне своїм звуковим образом те слово – **Великдень**. Три склади – то три бані української церкви; середній, що під наголосом, найвища – з тих бань. Два окремі слова ВЕЛИК ДЕНЬ – помноженою енергією, злившись воедино, запроменіли у новому, триєдиному – Великдень. У ньому – сяєво дня і гра великодніх дзвонів: Велик-день... Велик-день... Велик-день... [17, с. 13, 435, 462].

Таким чином, вивчення звуко-символізму з антропоцентричних позицій, спрямованих на реконструкцію образу людини, яка створює мову і репрезентує себе в мові, – у психолінгвістичному, соціолінгвістичному, стилістичному, перекладознавчому аспектах – є цілком виправданим і перспективним.

Показово, що проблематикою звуко-символізму цікавляться фахівці природничої галузі. Ученими Харківського національного університету радіоелектроніки створено автоматизовану систему фоносемантичної експертизи текстів [25]. Комп'ютерні програми "Діатон" і "Вал-міні", розроблені на базі математичних моделей, аналізують фоносемантичну структуру слів і текстів за двадцятьма параметрами. На думку творців, систему можна використовувати як "редактор емоційного навантаження тексту".

Ідеї звуко-символізму, не співвідносні з загальнолінгвістичними постулатами про дознаковість звукових одиниць мови і про довільність мовних знаків, закономірно мають своїх опонентів. Одним із перших був давньогрецький філософ Демокрит, який вважав: зв'язок між річчю та її назвою є довільним; імена речам люди дають на власний розсуд, за умовною згодою.

Не всі науковці серйозно ставляться до звуконаслідувальної і звуко-символічної теорії походження мови. Для таких теорій навіть пропонують жартівливі назви: "гав-гав", "пух-пух", "дінь-дінь" тощо. Критики ідей фонетичного символізму наголошують на тому, що звуки з т. зв. позитивною аурую, напр. [л], далеко не завжди беруть участь у вираженні приємних понять, як-от: *дурило, лайливий, лахміття* і под.

Зв'язок між звучанням і значенням скептично обігрують в анекдотах. Один із них такий:

Прийжджого італійця запитали: "Що, на вашу думку, мали б позначати слова любов, дружба, друг? – Імовірно, що-небудь грізне, суворе, а може, і вульгарне", – відповів той. "А слово телятина? – О, поза всяким сумнівом, це слово лагідне, ніжне, адресоване жінці" [16, с. 51–52].

Зловживання тафтофонією (від грецьк. *τὰ ὑτό* – те саме і *φω* *ν* *ή* – голос, звук, мова), зокрема асонансом, алітерацією (повторенням однорідних голосних і приголосних відповідно), нерідко сприймається як дивацтво і стає джерелом пародій. Російський автор О. Іванов здійснив, зокрема, комічну переробку вірша, у якому повторювався звук [ф]. Пародія називається "Ніч у Флоренції":

Фе! Фонтан фраз

на фронтоні філіялу Флоренції
як фото франта Хоми у фраку філософа,
як фальцет форелі,

фетр у футлярі флейти,

фунт фольги, філателія фарфору,

фехтування ферзем. (Переклад із російської

мови здійснено за вид: [16, с. 52]).

Зрештою, підстави для критики завжди можна знайти. "Відтоді, як вивчення звукового символізму було зосереджене на експериментальній основі, він пережив своє друге народження і набув статусу не лише нової, а, на жаль, і модної ідеї", – узагальнює В. Левицький (*курсив наш*. – Л. Г.) [7, с. 16]. Наприклад, ідеї, висловлені про суб'єктивний звуко-символізм, в унісон модним тенденціям, неадекватно переосмислюються і подаються як універсальні постулати. Насправді ж питання про існування об'єктивного звуко-символізму, тобто зв'язку певних звуків і значень на загальномовному рівні, залишається відкритим.

Важливо пам'ятати, що "звуко-символічні закони є статистичними універсалами. Вони справедливі для більшості мов, але не обов'язкові для будь-якої мови. <...> Існує, очевидно, цілий ряд таких понять, символізація яких має специфічний, національний характер... або таких, яким властива повна звуко-символічна індиферентність" [7, с. 24].

Вважаємо, що в оцінці звуко-символізму – цього, без сумніву, цікавого, загадкового явища – варто дотримуватися золотого середини. З одного боку, чимало залежить від індивідуального сприйняття звука; від автора, який асоціює певне звучання з чимось конкретним, а також від слухача (читача), який спроможний або не спроможний цю відповідність відчувати. З іншого боку, зв'язок між звучанням і значенням не є постійним; фоносемантичні асоціації мають у мові вторинний характер. Інакше б не йшлося, зокрема, про різні назви того самого явища; про однакові назви кількох реалій; про зміни значень і звукової оболонки слів у процесі історичного розвитку мови.

1. Ветвицкий В.Г. Занимательное языкознание (Фонетика, имя существительное). – М.-Л., 1966; 2. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. – М., 1991; 3. Драгінда О.В. Фоностилістичні засоби у віршовому перекладі // Мовні і концептуальні картини світу. – 2004. – Вип. 12 (Ч. 1); Ермоленко С.Я. Нариси з української словесності: Стилістика та культура мови. – К., 1999; 5. Журавльов А.П. Звук і смисл. – М., 1991; 6. Качуровський І. Фоніка. – К., 1994; 7. Левицький В.В. Звуковий символізм: основні поняття, ідеї, результати // Мовознавство. – 1993. – №1; 8. Левицький В.В. Символічні значення українських голосних і приголосних // Мовознавство. – 1973. – № 2; 9. Мельник І. Фонетична структура ономастичної української мови як відображення визначальних рис її артикуляційної бази // Мовні і концептуальні картини світу. – 2003. – Вип. 9; 10. Мойсієнко А. Мова як світ світів // Українське мовознавство. – 2004. – Вип. 29-30; 11. Мосенкіс Ю., Мельник І. Живомовні джерела української мови (питання наукового забезпечення спецкурсу) // Українське мовознавство. – 2003. – Вип. 25; 12. Мосенкіс Ю. Милозвучність нашої мови гідна не лише захоплення, а й вивчення // Урок української. – 2004. – №3; 13. Потебня А.А. Мысль и язык. – К., 1993; 14. Потебня А.А. Эстетика и поэтика. – М., 1976; 15. Різун В.В., Непийвода Н.Ф., Корнєв В.М. Лінгвістика впливу. – К., 2005; 16. Санніков В.З. Русский язык в зеркале языковой игры. – М., 1999; 17. Содомора А. Наодинці зі словом. – Львів, 1999; 18. Степанченко І.І. Принципи функціонально-типологічного дослідження ідіостилістики (на матеріалі лірики С. Сєніна) // Мовознавство. – 1991. – №6; 19. Ткаченко О.Б. Українська мова і мовне життя світу. – К., 2004; 20. Тоцька Н.І. Про милозвучність української мови // Загальна та експериментальна фонетика. – К., 2001; 21. Українець Л. Породження фонетичними засобами емоційної конотації у процесі спілкування // Проблеми фонетики, лексикології, граматики, лінгводидактики. – Полтава, 2006; 22. Холод А.М. Речеве життя мира мужчин и женщин. – Днепрпетровск, 1997; 23. Холод О.М. Імідж: мовлення політиків: У 2 ч. – К., 2002–2003; 24. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови. – Запоріжжя, 2002; 25. Шрестха С.М. Автоматизована система фоносемантичної експертизи тексту // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2003. – №471.